

NAŠA VOLJA

GLASILO JUGOSLOVENSKE MLADINE

Leto IV.

Ljubljana, dne 15. marca 1939.

Štev. 11.

Moderni Ahili

Življenje je večno pričevanje, večno ponavljanje starih stvari, le da se tu in tam pridruži nekaj novih nians časa in okolja. Znanstvena odkritja, na katera smo tako ponosni in ki bi, teoretično, morala preoblikovati zemeljski obraz, so le sredstva, ki spadajo v našo dobo, ki nas pa često vodijo na najbolj nepričakovana in paradoksalna pota mišljenja in delovanja.

Tudi radiofonija ni izvzeta od tega splošnega pravila. Poglejte samo, kaj se dogaja vsak dan na dveh kontinentih. Ali ne najdete neke sličnosti s Homerjevimi junaki? Ali se vam ne zazdi ta ali oni državnik, kancelar ali državni poglavar, ko sedeč na mehkem stolu v dobro zakurjeni dvorani bruha v mikrofonsko grožnjo, žalitve, obljube, vabila itd., da jih radio raznese po vsem etru sveta in tudi na ušesa kakemu drugemu kancelarju, državniku ali poglavarju države, zelo zelo podoben Ahilu, ki je pred trojanskimi vrati zasramoval in izzival Trojance? Čudovita sličnost, kaj ne?

Že od nekdaj so prebivalci obal Sredozemskega morja navdušeni pristaši tega športa in z lahkoto opazujemo, kako se je ta grška dediščina selila od vzhoda na zapad. V davnih časih so gojili ta šport Grki, potem Španci, Francozi. Tudi Angleži in Američani, kljub temu da niso tod doma, niso hoteli zaostajati za Sredozemci in Chamberlain in za njim še Roosevelt sta se oglašila.

Morda je edina razlika med Ahilom in današnjimi govorniki ta, da prepleta vse govore besedica mir, seveda če... (Ahil se na mir ni mogel sklicevati, saj je pred obzidjem čakala do zob oborožena vojska, to bi bila le prevelika hinavščina!) Nerodna je danes stvar le v toliko, da je vse preveč Laokoontov in premalo kač, pa tudi trojanski konji so bolj slabotno maskirani in ženket orožja ustvarja neka disharmonijo sladkemu pozvanju besedice mir...

Drugo vprašanje je, ali so ti govori koristni, ali so škodljivi? Za svojo osebo mislim, da je to grmenje mnogo manj nevarno kot pa tista mučna negotovost, ki je je kriva tišina. Saj pravi naša pregovora: »Mnogo grmenja, malo dežja« in »Kdor molči, devetim odgovarja«. Beseda je lahko izstrelek, ki povzroči neozdravljive rane, čestokrat pa je samo prozorno zagrinjalo, za katerim se skriva duhovna in materialna revščina. Seveda pa ne smemo podcenjevati pomena besedne artiljerije, niti zanikati učinkovitosti širom zemlje prenesenih govorov. Velikokrat je pa tako, da govor ni bil toliko namenjen tistemu, kateremu »je bil namenjen«, kakor lastnim podanikom in sodržavljanom, da ugodni klicu »panem et circenses!«. S kruhom gre nekoliko težje, zato pa je drugega na pretek in k »circenses« spada tudi kak uda-

Pot k svobodi

Na njivi človečanstva obdeluje vsak narod svojo brazdo. To je njegova zgodovina.

Temna je preteklost našega naroda; kamorkoli pogledamo, jo obdaja trnov mučniški venec. Beseda svoboda je pri nas redek gost, zato tudi še danes nismo razumeli njenega pravega pomena ter jo kot tako tudi ceniti ne znamo. Namesto te velike in globoke človečanske besede, se je vlekla skozi našo zgodovino druga, ogabna in zla beseda — sužnost. Gospodovali so nam različni narodi: Rimljani, Avari, Huni, Franki, Bizantinci, Bolgari, Madžari, Avstrijci in Turki. Med tem ko skoraj ne nahajamo primera, da bi kakšen del našega naroda posegnil po tuji oblasti in skušal spraviti pod svoj jarem tujo nacijo, je naša očetnjava trajen plen tujim ekspanzijam in tujega nasilja. Zaradi tega skoraj neizbežnega fatuma, je tudi vsa naša zgodovina en sam večni boj za svobodo in obrambo nam najdražje in najdragocenejše svetinje — naše zemlje.

Pod takim neprestanim pritiskom in zaslužnjevanjem naših krajev s strani tujcev se je vselil in ukoreninil v večini našega naroda nekak duh, ki ga prepričuje o tem, da tako rekoč moramo biti nesvobodni in odvisni od drugega. To je tisti duh, ki nas je preslepljeval, da smo čestokrat celo sami poklicali tujca v svojo deželo, da bi nam zavladal, in da se v težkih in odločilnih trenutkih nismo postavili na stran svojega sobrata, ki se je bojeval za našo stvar, temveč smo pomagali njegovemu in našemu nasprotniku in tlačitelju. Nešteti zgodovinski dokazi nam pričajo o tem. Naj navedem samo primer kneza Ljudevita Posavskega, enega izmed prvih, ki je mislil na Jugoslavijo in ki je padel od roke svojega podlega brata, kneza tedanje dalmatinske Hrvatske.

Poleg tega, lahko rečemo, pasivnega dela pa je živel in še živi v našem narodu aktivitet, tista sila, ki je v času naše stoletne sužnosti izvajala herojska dejanja in vodila to borbo za svobodo iz stoletja v stoletje, dokler je ni pripeljala na končne zmage. Ni trenutka, da se ne bi ob tujem nasilju dvignil iz tega boljšega dela naše duše glas protesta in da ne bi s padcem domovine padla tudi marsikatera žrtev.

ren govor

Res malo je razlike med današnjim časom in med časom, ko so junaški Grki zavoljo lepe Helene oblegali Trojo. Tudi Ahil ni govoril le na obzidju stoječemu Hektorju in Trojancem, govoril je v veliki meri svojim rojakom, junaškim bojevnikom, da bi jim, po tolikih letih čakanja in neuspehov ne upadlo malodušno srce. Ta psihološki notranji moment moramo imeti vedno pred očmi, ko poslušamo govore sedanjih diplomatov in državnikov.

Tragedija na Petrovi gori, koroška tragedija, upor Zrinjsko-Frankopanski, in v bližnji zgodovini svetovna vojna, so nam zadostni tolmači prizadevanj tega boljšega dela našega narodnega bitja.

Ta borba zoper tuje gospostvo, ki se začela s Črtomir in Ljudevitom Posavskim, nadaljuje s Tomislavom, Krešimirom in Štefanom Tvrtkom, prvim jugoslovanskim kraljem, se vleče skozi stoletja in postaja s časom vse krepkejša, silnejša in bolj krvava. Šla je skozi vse naše petstoletno suženjstvo in ni zastala niti za trenutek; in v srcu je žarel svetel spomin na svetlo preteklost in ključala mogočna energija, ki je grozila, da bo nekoč nenadoma in nepričakovano izbruhnila na dan. Izpolnilo se je to v svetovni vojni, v tej mučniški Golgoti našega naroda, pred katero je ves kulturni svet moral sneti kapo in se pokloniti s spoštovanjem. Res krvava je bila borba, s katero je bila odkupljena naša svoboda, nadčloveške so bile sile, ki so izvirale iz tega dela našega naroda in ki so nam dale naš prvi sveti rojstni dan — 1. december 1918.

Ko smo vse to tako razmotrili in preiskali, si postavimo še tole vprašanje: kaj je torej naloga današnje mladine, ki v svoji rasti neposredno doživlja razvoj Jugoslavije in uživa sadove, ki jih je prinesla svoboda.

Jugoslovanska mladina se mora predvsem zavedati, s kakšnimi žrtvami je bila ustvarjena naša svoboda in tako tudi ljubiti svojo domovino ter se zavedati, da kaže v kritičnem času pretrpeti vsako žrtev, ki bi jo zahtevala. Pred vsako zmago je potreben boj in kadar gre za domovino, ne sme biti noben napor pretežak in nobena žrtev prevelika.

Truditi se moramo in delati na tem, da se ta jugoslovanska ideja razširi in pronikne v najširše plasti našega ljudstva, ki naj spozna njeno blagodat in začnejo pravilno ceniti in spoštovati svojo največjo dobrino, svojo svobodo. Če bomo delali po tem zgledu, bomo ohranili Jugoslavijo močno, edino in nedeljivo skozi stoletja in ne bo je razbil noben vihar. Izrek Viteškega kralja: »Čuvati edinstvo naroda in državne celine, to je najvišji cilj moje vladavine in to mora biti tudi najvišji cilj za Mene in za vsakogar, naj živi v naših srcih, v srcu mladine, ki je narodova bodočnost in njegov up.«

Ž. Ž.

Slovenec, Srb, Hrvat so sinovi ene matere, solza istega očesa, kri iste odprte rane.

Slovenec, Srb, Hrvat so en narod, ker govorijo v istem jeziku, ker jih družijo ista misel in vežejo ista čustva.

Dr. Ivan Lah

SAN:

Prelom miselnosti

3. Kaj je prav za prav liberalizem?

V današnjih dneh slišimo nešteto besed o liberalizmu, ki jo postavljajo zdaj sem zdaj tja, ne da bi vedeli za njen pravi smisel.

Razvojno bistvo liberalizma tvori misel, ki jo je kot »novo« versko geslo postavil že v V. stoletju menih Pelagius: Človek je svobodno bitje in se lahko zveliča sam brez kakršnekoli tuje pomoči. V politiki brani liberalizem neodvisnost osebe (Habeas corpus) in prebivališča (My house is my castle) zoper svojevoljno vdiranje agentov javne oblasti. V ekonomiji proglašča načelo, da je vsak človek svoje sreče kovač. Vsakdo je sam odgovoren za svoje osebne neuspehe. Nihče ne sme in ne more pričakovati pomoči od drugih ali od države. Zaradi tega obsoja popolnoma dosledni liberalizem tudi zasebno in javno dobičnost. Prav tako ne priznava nikakega vmešavanja državne oblasti v življenje prebivalstva (ob tej priliki naj omenim, da uči socializem, da se javna oblast ne more vmešavati, kajti država ne vpliva na družbeni element, marveč element vpliva nanjo!), če bi jo tudi pri tem vodili nagibi, kakršna sta vzgoja ljudi k svobodi in podpiranje slabotnih v njihovem nenejnem tekmovanju s silnimi. (Naj kot ilustracijo navedem, da tvori bistvo »socializma«, ki ga zastopa Miklov v svojih »Ljubljanskih pismih«, geslo: Vsakomur to, kar mu gre. Vsakdo si bo že iz te kratke opombe ustvaril temeljno razlago tega, t. zv. »socializma«, na katerih bom razvil enega svojih naslednjih člankov.)

Radi tega ni čudno, da je vniknil darwinizem prav v Angliji. Taka filozofija podpira naravni izvor energičnih in podjetnih ljudi, ki delajo sami sebe, self made men.

Britanski liberalizem je iz političnega sveta prenesel v gospodarski svet škotski profesor Adam Smith (njegovo delo: Raziskavanja o naravi in vzroki narodnega bogastva, je izšlo leta 1776). S tem je dal novo smer vidi, ki jo je Monchrétien, v razliko od domače ekonomije, nazval politično ekonomijo. Od Colbertovega merkantilizma je Smith ohranil pojmovanje ekonomike kot vede ali točneje kot umetnosti, katere smoter je po njegovih besedah »obogatitev naroda in monarha«. Iz Adama Smitha je izšla tako imenovana klasična šola v ekonomski vedi. Dali so ji ime Manchesterška šola, kajti usoda tega mesta je dajala potrdilo Smithovemu liberalizmu. Brez vsake državne pomoči je postalo pomemben industrijski center, ki je imel vpliv na gospodarstvo vse dežele.

Zoper vsa načela racionalistične in radikalne »znanosti v zakonodaji« je po francoski revoluciji nastopil jurist — Portalis. Trdil je, da se kodeksi delajo tako rekoč sami, niso transcendentni socialnemu življenju, marveč imanentni. Kljub temu pa je priznaval nekatere splošne in trajne stebre civilnega reda, ki jih posvečuje naravno pravo in avtoriteta božanstva. In za take temelje je priznaval načela liberalnega pravnega reda: ta načela ustrezajo »dvema velikima avtoritetama človeškega jaza — svobodi in volji«. Liberalizem je s Portalisom dobil juridično opravičilo.

Politična utemeljitev liberalizma je bila v glavnem delo francoskega publicista Benjamina Constanta. Ta je svobodo pojmoval kot »zmago individualnosti bodisi nad oblastjo, ki bi hotela vladati despotično, bodisi nad masami, ki zahtevajo zase pravico, podrežati manjšino«.

V političnem smislu je Constant razlikoval svobodo starih in svobodo sodobnikov. Svoboda

starih je politična svoboda, svoboda novih je — osebna. Constant je trdil, da je v državi podjetnost stvar posameznikov, stvar oblasti pa je ščititi posameznika, nikakor pa ne voditi jih ali omejevati. Zaradi tega je bil nasprotnik tistega, kar so kmalu nato jeli imenovati guvernalizem in kar se danes imenuje etatizem. Zanj tudi ni eksistirala socialna politika, ki je skušala odpraviti nedostatke liberalizma in socializma.

Preko vrste doktrinarjev bi prišli do teoretikov ekonomskega liberalizma Saya in Bastiana. Say je v Franciji populariziral nauke A. Smitha. Pravo ekonomsko teorijo pa je zgradil Bastiat na izmenjavi uslug in na solidarnosti, ki izvira iz tega.

S temi vrsticami sem hotel podati nekaj izvečkov iz zgodovine liberalizma. Nemogoče mi je na tem mestu spuščati se v podrobnejše dogodke v razvoju vseh panog liberalizma do današnjega dne. Omejil se bom le na kratek preizkus, ki bo po teh zgodovinskih podatkih veliko bolj nazoren kot sicer, to pa prvič radi tega, ker je liberalizem tako mnogomiselni pojem, da ne obstoja nobena njegova popolna zgodovina in katere proučevanje bi vzelo človeku precejšen del njegovega življenja, drugi pa radi tega, ker se da ta tako splošen pojem razlagati z različnih gledišč.

Ekonomske liberalizem ima za svojo osnovo zahtevo prostega razvoja gospodarstva, dalje popolno svobodo posameznika, da lahko izkorišča pridobitve gospodarstva. Dalje zahteva, da se dopusti izključno v interesu posameznika neomejena produkcija, ne glede na konzum ter vezanje na svobodno trgovino (izmenjava blaga brez vsake ovire, prostost morja).

Zanimiv je **socialni liberalizem**, ki ga je v naši literaturi prvi dosledno poudaril H. Tuma. Bistvo tega liberalizma je — égalité, enakost in svoboda človekovega življenja, zavarovanje dela, higiena in splošna blaginja vsakega posameznika, nadalje združništvo, zavarovanje za bolezen, onemoglost in starost.

Ker sem že omenil enakost, je zanimivo, kako je »enakost« ljudi dobivala v toku časa vedno drugačen pomen. Prvotno, v krščanski etiki, je pomenila predvsem le to, da smo vsi ljudje enaki pred Bogom. V 18. stoletju je prešel ta pojem v političen jezik ter je pomenil enakost glede davčnih bremen; v 19. stoletju se je razumela enakost kot pravna enakost (enakost pred zakonom); v 20. stoletju pa mislimo predvsem le na socialno in imovinsko enakost. Že v tem vidimo, da se je socialni liberalizem zelo zelo oddaljil od prej navedenega ekonomskega.

Liberalizem v ožjem smislu je **političen liberalizem**; borba za sodelovanje pri zakonodaji in stremljenje državljanov pri skupnem trudu pri izvrševanju splošnih in javnih zahtev. Politični liberalizem ima potemtakem za svojo prvo nalogo stremenje po konstituciji, ustavi, to se pravi po taki ureditvi države, da so državljani nositelji kolektivne državne volje in sicer, ker ne gre drugače, po svojih zastopnikih.

Druga smer borbe političnega liberalizma se obrne v razvoj na ekonomsko stran. Tudi ekonomski liberalizem zahteva posameznikovo svobodo s pravico polne produkcije in tehnike ter tudi neomejene porabe produktov posameznika. To je nastop gospodarskega liberalizma ali kakor ga danes splošno imenujemo — manchesterstva —, ki je nasproten socialnemu liberalizmu in postane nasproten tudi političnemu. Razvoj ekonomije je namreč vezan po častnih zakonih na razvoj kapitala in tehnike, dela in mezde. Kapitalizem je ustvaril delavski proletariat, a

organiziran delavec postane v svojem stremljenju po prostosti in svobodi glavna ovira prostemu razvoju kapitalizma. Ekonomski liberalizem izključuje samo po sebi razumljivo pravico samoobrambe delavcev, njihovega združenja in štrajka.

Tudi v lastnih vrstah se je ekonomski liberalizem izprevergel in ne dovoljuje polne svobode posameznikov, ne dovoljuje svobodnega konkurenčnega boja, ker se poslužuje trustov, kartelov in koncernov, ki ovirajo prost razvoj tehnike, produkcije in trgovine ter omejujejo korist posameznika in posameznih družb.

Ekonomske liberalizem zavrača socialnega, ker nalaga slednji kapitalistom bremena za podpiranje splošne blaginje delavcev. Radi teh komplikacij, ki nastajajo, se mora ekonomski liberalizem nujno nasloniti na državno oblast, kar ima za posledico, da se mora tudi prvotni politični liberalizem pregrupirati v tako imenovani **državni liberalizem**, ki se prav načelno loči od osnov svobodomiselnosti in posebej še od socialnega liberalizma. Državni liberalizem popolnoma priznava suverenost in avtoriteto državnih oblasti; v zameno za to dajejo državne oblasti prosto pot politiki imovitih slojev. Prvotni klasični liberalizem postane torej omejena izpoved imovitega kapitalističnega razreda, ki sklene zvezo z veleposestniki, ki so zgodovinski stebri absolutne države.

† Sestri Smolnikarjevi v spomin

Neizprosna nikomur prizanesljiva smrt Te je za vedno iztrgala iz naše sreče. Zapustila si nas v polnem razmahu življenjskih sil, nedovršenih načrtov. Ob Tvoji kratkotrajni bolezi smo bili vedno v mislih pri Tebi z gorečo željo v srcu, da bi že zopet prišla med nas. Toda naše želje niso bile uslišane. Zadela nas je nenadoma pre-

grenka vest, naše drage Mare ni več. Onemeli smo, naše duše je prepredla težka žalost, naše oči so zalile grenke solze. Globoka vrzel je nastala med nami, ki jo bomo vedno bolj in bolj občutili. Nismo mogli verjeti, da si nas res zapustila, dokler Te nismo videli ležati na mrtvaškem odru v belem oblačilu s rožnatim vencem na glavi. V Tebi smo ljubili nežno dušo, mladega, mirnega, lepega dekleta. Spoštovali smo Tvoj talent in Tvoj značaj. Toda ostali so nam samo vzori, Tebe draga Mara ni več. Trajno boš živela v naših srcih v neizbrisnem spominu bo ostala v nas Tvoja slika. Oprosti nam draga Mara, če Te kdaj nismo razumeli, da smo ti slabo vračali Tvojo ljubezen in dobroto, ki si jo nam delila iz svojega blagega srca. Tvoj prerani grob obliva solze ljubečih Te sester in bratov, ki ti kličemo »Spavaj, sladko naša draga, nepozabljena Mara!«

Evropa in surovine

V času, ko čujemo od vseh strani klice po novih ozemljih, kamor bi lahko odtekal populacijski presežek, ko postajajo klici po kolonijah vsak dan glasnejši, mislim, da je dobro, da se tudi mladina nekoliko bolj pozanima za te probleme, da jim pogleda do dna.

Skoraj vsa evropska industrija je skoraj popolnoma odvisna od prekomorskih ali bolje rečeno izvenevropskih dežel, iz katerih uvaža surovine. Ta odvisnost pa seveda evropskim industrijskim državam z Anglijo na čelu ni mogla biti neprijetna vse dotlej, dokler so le-te mogle obdržati politični in finančni nadzor nad temi dobavitelji. Sami smo pa priče, da ta nadzor in vpliv od časa do časa v posameznih delih poneha, oslabi in da skuša v teh trenutkih uskočiti vpliv nekaterih drugih nekolonialnih držav. To borbo smo mogli zasledovati posebno dobro v Južni, pa tudi v Srednji Ameriki. Za vabljivo Monroejevo parolo: Amerika Američanom, ki jo skušajo dopovedati Združene države Severne Amerike tudi svojim sestram na jugu, se skriva le borba za vpliv in nadzor, tako politični kakor gospodarski. Velikokrat pa vidimo, da se države otepajo takega vpliva in nadzora, ne morda, da bi napravile prostor drugi državi, drugemu kapitalu, ampak iz preprostega razloga, ker je domača industrija že tako napredovala, da hoče biti samostojna, ker surovine sama potrebuje in jih hoče tudi sama rabiti.

Sorazmerno s tem izgubljanjem na terenu in z razvojem avtonomne industrije teh surovin-skih predelov, se spreminja tudi evropski položaj. Pri tem pa je treba zopet poudariti razliko med Anglijo in kontinentalno Evropo.

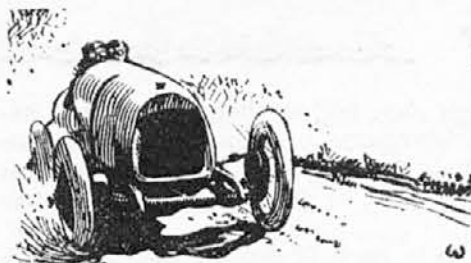
Anglija, ki ima s svojim na vse kontinente raztegnjenim imerijem nadzor in večji ali manjši vpliv na vse države, od katerih je vsaj malo odvisna glede preskrbe s surovinami, je v nekoliko boljšem položaju kot kontinentalna Evropa. Stvari se pa obrnejo, če pogledamo na uvoz življenjskih potrebščin. Kontinentalna Evropa je od uvoza živil skoraj popolnoma neodvisna, presežek potreb pa more z lahkoto kriti z uvozom iz periferne Evrope. Anglija pa prav na tem področju odvisi od uvoza iz Evrope oziroma iz prekomorskih dežel.

Ta odvisnost je pa tudi prisilila Anglijo, da si je zavarovala vse poti, po katerih pritekajo te dobrine.

Naj si bo kakor hoče, problem preskrbe s surovinami ni le problem odnošajev Evrope do prekomorskih krajev, ampak je tudi radi čudne razdelitve kolonij notranjeevropski problem. Tu nastaja popolno neravnotežje med Anglijo in kontinentalno Evropo. Anglija ni samo glavni upnik, ampak tudi glavni dobavitelj vsemu svetu, med tem ko so kontinentalne države istočasno dolžniki in konsumenti surovin. To drži za Francijo, Belgijo in Holandsko, čeprav te države posedujejo ostanek kolonij, toliko bolj pa drži to za centralno Evropo in Italijo in za bližnjo bodočnost evropskega vzhoda in jugovzhoda. Ti industrijski ali na poti k industrializaciji teželi predeli nimajo razen nekaj mineralov, metalov, materijala za konstrukcije, lesa, nobene druge surovine, in še te, ki so, izkorišča večinoma angleški kapital.

Angleški imperij pa producira dvakrat več tekstilnih vlaken kot je za Anglijo potreba, dvakrat več kovin in približno dve tretjini potreb kavčuka.

Trenutni položaj kaže, da je vprašanje preskrbe s surovinami nevarno žarišče stalne vojne nevarnosti vse dotlej, dokler se ne doseže nova razdelitev kolonij. Vprašanje je samo, če jih bo sta Anglija in Francija dali na miren način!

TEHNIČNI OBZORNİK

Rekordna vozila včeraj in danes

Naš list je prinesel že lepo serijo člankov iz področja tehnike, danes dodajamo še nekaj podatkov iz kraljestva avtomobilskih rekordov. Pred 40. leti, leta 1899, je Francoz Jenatzy s

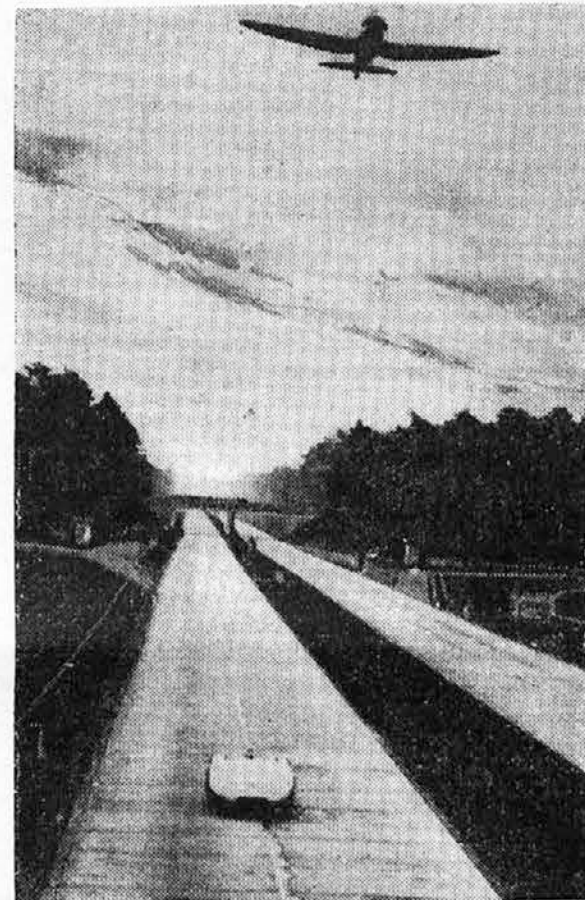
na kot pri avionih. Plašč, ki je strogo aerodinamične oblike, je iz duraluminija. Spredaj ima odprtino, kot Kiplopsko oko, ki oskrbuje hlajenje.

svojim vozilom »Jamais-Contente«, ki je sličil vseмирski raketi in ki sedaj počiva v Muzeju vozil v Compiègne, dosegel prvič fantastično brzino 100 km na uro. Leta 1903. je bilo najhitrejše vozilo parni avtomobil, s katerim je Francoz Serpollet dosegel v Nizzi hitrost 123 km na uro. A svojega uspeha se ni dolgo veselil. Še isto leto mu je odnesel lavoriko zmage plinski motor. Njegov rojak Rigolly ga je prehitel s svojim 100 ks razvijajočim Gobron-Brilliejem, katerega je pritriral do hitrosti 130 km na uro.

Lansko leto je Eyston s svojim 4.700 ks razvijajočim avtomobilom »Thunderbolt« dosegel 575 km 570 m na uro. Letos pa je dosegel Caracciola v Dessau-u pri Berlinu rekord, ki je zlasti pomemben, ker je z njim pokazal praktično stran rekordov. Vozil je z Mercedes-Benzom, z navadnim trilitrskim motorjem in z brzi 399 km 560 m na uro ter prekosil rekord Italijana Furmanika (248,547 km).

Motor je 12-cilindrski in razvije pri polni moči 350 ks. Kolesa niso prosta, ampak so zaščite-

Caracciola je pa dosegel še drug rekord. Prvega je dosegel z letječim startom. Z mrtvim startom je pa dosegel brzino 177,522 km in izboljšal rekord Furmanika za 27 km.

Poizkusi z opicami

Živali so v marsikaterem oziru neprimerno boljši material za razna opazovanja kakor človek. Tako je tudi skupina ameriških znanstvenikov napravila razne poizkuse z opicami, ki jih ima menažerija Ringling Bros + Barnum and Bayley v New Yorku.

Neki opici so popolnoma odtegnili vodo, tako da je postala hudo žejna. Tedaj so ji dali steklenico z oslajeno vodo; toda steklenica je bila zamašena. Opica je zagrabila steklenico in jo začela gristi. Njene oči so se zaiskrile, ko so zagledale tekočino in s kruljenjem je dala izraza svoji nejevolji, ko voda nikakor ni hotela iz steklenice.

Da bi odstranila zamašek ni bilo pričakovati. Spoznala pa je, da ji pot do vode ovira steklo. Dejstvo je, da je razbila steklenico; toda tekočina se je razlila po tleh in opica je bila še bolj razočarana.

Drugikrat je eksperimentator držal pred opico steklenico in jo pred njenimi očmi odmašil s čepovlečem in izpil vodo iz steklenice, med tem ko je opica vse pazljivo zasledovala s pogledom.

Ko so nato dali opici steklenico s čepovlečem, jo je le-ta vzela v roke, toda mesto da bi zavrtela čepovleč, je zavrtela steklenico. Učinek je bil seveda isti. Po večkratnem ponavljanju je opravljala to delo s precejšnjo spretnostjo. Pri tem pa ji je menda več pomagala njena posnemljivost kot pa miselnost.

Drugi poizkus ni bil manj poučen. Opici so dali sifonsko steklenico s sodavico. Kakor pri prvem poizkusu je opica razbila steklenico, ko pa je videla eksperimentatorja, kako spravlja vodo iz posode s pritiskom na vzvod, je tudi ona tako delala, toda pritiskala je premočno, tako je tekočina uhajala s preveliko silo in je ni mogla piti. Preizkuševalec ji je nato pokazal, kako lahko nalovi iztekajočo vodo v papirnat kozarec. Toda opici očitno to ni prijalo. Po ponovnih poizkusih pa je že znala dovolj nežno pritiskati na vzvod, tako da je lahko pila neposredno iz steklenice brez kozarca. Pri tem poizkusu se je goli posnemljivosti gotovo pridružila v manjši meri že miselnost.

Glede dojenčkov

Prispevek je objavljen vzporedno s tečajem za mlade mamice in je kot vzgojno čtivo namenjen bodočim očetom.

Op. ur.

Nihče ne more dvomiti! Dobro poznam dojenčke... Predvsem radi tega, ker sem bil sam nekoč dojenček. Oblečen sem bil tedaj v predolge obleke, kar me je vselej motilo, ko sem hotel koga brcniti. Vendar mi je že od nekdaj bila uganka, ki ji ne morem nikoli do dna: čemu so otročki oblečeni v toliko nepotrebnih cunj? Nekega dne sem se odločil in povprašal o tem neko dojljo. Odgovorila mi je:

— Moj Bog, seveda, gospod; ta draga majhna bitja nosijo dolge obleke...

Ko pa sem ji dopovedal, da njen odgovor ne pove prav za prav ničesar, je zelo zmedena odvrnila:

— Oh, gospod... pa bi jih vendar ne hoteli videti v kratkih krilcih, te ljubke malčke!

Vsekakor bi bilo gotovo veliko bolj pripravno, če bi priredili dvoje različnih uniform, da bi lahko razločili deklice od dečkov. Zadeva sama na sebi je sila nerodna. Niti lasje, niti trakovi, niti govorjenje vam ne pomore, da bi uganili pravo. Usoda hoče vselej nasprotno, to se pravi, da se vedno zmotite, s čimer se izkažete za popolnega tepca v očeh zaprepasčenih staršev.

Najlepši način, s katerim se lahko ognete besedicam »on« ali »ona«, je ta, da rečete stvarci »angelček«. Vzkliknite: »Oh, krasen angelček!« To vas na noben način ne bo prikazalo v slabi luči, kajti angelčki nimajo spola, tako da s tem ne morete nikogar užaliti. Besedi »angelček« mora slediti lahen smeh, kot klopotanje, nato pa se za konec še blaženo nasmehnete. V nobenem primeru ne pozabite dodati, da ima novorojenček nos po očetu. Omenjeni bo začel s poigravanjem, z zavračanjem: »Oh!... kako besedičen je!« Proti temu oporekanju boste trmasto ostali pri svoji trditvi; vztrajali boste pri svojih besedah in vsi prisotni bodo o tem prepričani.

Z druge strani je pa silno težko, da bi za mo-

škega mogli najti bolj strahotno slovesnost, kakor je predstavljanje novorojenčka. Sedite v salonu. Domači pokličejo dojljo. To je znamenje prisotnim gospem, da pričnejo klepetati o otrokih.

Morda boste imeli še dovolj časa, da bi prisotnim dopovedali, kako silno se vam mudi na nek nujen sestanek in izginili...

Toda požurite se, kajti čim se odpro sobna vrata, ste izgubljeni. Pokaže se velika, debela in stroga ženska, ki veličastno nosi na rokah nekaj deski podobnega. Uganili ste, da predstavlja ta bel klobec — otroka. Z naglico se dvignete. Ženske prekinejo čebljanje. Umaknejo se in vam pustijo prosto pot. Med vrstama stopate s prav tistim izrazom na obrazu, kakor če bi stopali k zatožni klopi na sodišču. Tedaj pogledate slovesno na otroka.

Tišina vlada. Vse pričakuje vaš eprve besede. Iščete, kaj bi rekli... Obup se vas polašča... in vaš hudobni duh vam zašepče, da omenite nekaj najbolj neumnega, kar more blekniti človek...

Svoje sosede ošinete s pogledom, nato pa z neumnim nasmeškom zblebetate:

— Preveč las pa nima, kaj?

Nihče ne odgovori. Po trenutkih molka se oglasi pestunja s strogim glasom:

— Sedemtedenski otroci navadno nimajo posebno dolgih las, gospod!

Znova tišina. Prisotni vam dajejo drugo priliko, da se pokažete duhovitega. Tedaj vprašate, če tako stari otroci že hodijo in s čim se hranijo. Toda pestunja bi vas rada prignala na konec vaših moči. Slično veliki svečenici, ki izvršuje tajinstveni obred, vam pomoli zavoj ter pravi:

— V roke ga vzemite, gospod.

Prav nič se ne upirate. Stegnete roki, da sprejmete zavitek in že ne veste, kam bi z njim. Vendar je potrebno, da nekaj storite. Pozibati hočete otroka. Pestunja vas opazuje z prezirom. Otrok, ki vas je doslej gledal z mešanico časti in neprijetnosti, pa prične vekati kot obseden.

Brž vam ga dojlja iztrga iz rok in sklonjena nad njim reče:

— Gugulumniam — mniam — tidilidi...

Kaj ti je storil... dadadjup—jup!

— Kaj pa ga je prijel, kar nenadoma? vprašate docela nedolžno.

— Oh, nekaj hudega ste mu morali storiti, odgovori mati z ostro-sladkim glasom.

Toda ostale gospe se temu protivijo. Za gotovo mislijo, da ste mu zabodli iglo v njegovo ljubko majhno zadnjo plat. Končno se je otrok umiril in bi gotovo molčal, če bi ena izmed prič tega dogodka ne imela slabega navdiha in vas pokazala s prstom, rekoč:

— Poznaš gospoda, mali?

Otrok vas je brž spoznal in začel še glasneje kričati kot prej.

V takem primeru se pa vedno najde priletna gospa, ki razsodi:

— Čudno, kako nekatere osebe ne ugajajo otrokom.

— Svojtven nagon imajo, pritrdi neka druga obiskovalka.

— To znajo prav dobro, doda še tretja.

Tedaj vas pa ošinejo z važnimi pogledi, kajti zdite se jim, da ste gospod, ki se ga je treba bati in s katerim ima sodni iztirjevalec precej posla.

— c

Oh času

Vsi, ki ste zrasli iz zemlje domače,
orjite njive, se v soncu znojite!
Nada in up se vam v zemlji pretaka,
čase pelina na plugih razbite!

Z vedrim očesom obzorja pregledajte,
v sebi sovražstvo, krivico zatrite!
Seme ljubezni, resnice zasejte!
Prišlo poletje bo, prišla bo žetev.

»Videl sem Švajca visoke gore...«

(Nadaljevanje.)

Ko ste se zadnjič vozili z menoj skozi zibelko današnje Švice, skozi prakantone: Schwyz, Uri in Unterwalden, sem obljubil, da Vam povem nekaj o Wiljemu Tellu, o tem legendarnem heroju Švicarske svobode. Prav tako kot pri nas Miloš Obilić, se časti v Švici Wiljem Tell, čigar lok je danes znamenje pristnega švicarskega blaga.

Ta motiv borbe za Švicarsko svobodo je uporabil Schiller za svojo dramo: Wiljem Tell, po kateri je skomponiral Rossini istoimensko opero.

Wiljem Tell, po rodu iz Bürglena blizu Altdorfa v kantonu Uri, je slovel daleč na okrog kot dober strelec in čolnar. Svojo spretnost na jezeru je dokazal, ko je v viharju srečno prepehljal preko Vierwaldstaedtskega jezera Baumgartna, ki je ubil švicarskega renegata Wolfenschissena, ker je hotel onečastiti ženo. Konjeniki so mu bili že za petami, ko je pribežal na jezerski breg. Nihče se ga ni upal v silnem viharju, ki je penil jezero, prepeljati na drugi breg iz kantona Unterwalden. Tedaj se pojavi na obrežju Tell. Ko vidi, da se vsi obotavljajo, skoči sam v čoln z besedami: »Mileja nego od člove-

ka, je od Boga smrt!« Ribič pa odgovori: »Ne meri s Tellom boljši se brodnik, dveh Tellov naše gore nimajo.« In res se je Tellu posrečilo prepeljati begunca v kanton Schwyz, kjer ga je skril pri prijatelju Staufacherju.

K Tellovemu tastu, Walterju Firstu, v Altdorfu pribeži mladi Arnold Mehlthal, ki je pobegnil od doma v strahu pred kaznijo, ker je pretepel hlapca, ki je hotel na glavarjev ukaz izpreči izpred pluga vola in ju odgnati, češ: »Ako je ljub kruh ratarju, naj sebe vprega, sam naj vlačí plug!« Ker je glavarju sin pobegnil, je vrgel v ječo starega očeta. Kmalu za tem vstopi Werner Staufacher, kmet iz kantona Schwyz, ki pripoveduje o strašnem nasilju in tudi pove, da je glavar oslepil Mehlthalovega očeta. Sedaj je mera prekipela. Odločijo se za upor, a treba pridobiti ljudi. Domenijo se, da privede vsak s seboj še deset ljudi; Staufacher iz Schwyz, First iz Uri-ja in Mehlthal iz Unterwaldena in ti se bodo sešli na hribu Rütli ob Vierwaldstaedtskem jezeru. Ta hrib je na jeziku, ki loči Urner See od ostalega jezera. Ob določenem času so se zbrali kmetje iz vseh treh kantonov in si prisegli, da se bodo borili za svobodo: »Pri luči tej, ki pozdravlja najprve nas med vsemi narodi, ki bivajo globoko dol pod nami in težko dihaajo v soparnih mestih, prisezimo zavezi novi. Bratje, bodimo složen narod, naj nobena nevarnost nas ne sila ne razdruži! Svobodni biti hočemo, kot bili očetje naši so, umremo radi, živeti v sužnjem jarmu nečemo! Izročamo se

višnjemu Bogu, človeške sile ne bojimo se!« Porušiti so hoteli vse gradove, glavarje pa izgnati iz dežele. Edino skrb jim je povzročal krvoses, kraljevi namestnik, Gessler, kajti ta je hodil vedno v oboroženem spremstvu,

Da bi pokoril Švicarje, je dal v Altdorfu na trgu obesiti na drog klobuk, pred katerim bi se moral vsakdo odkriti. Za stražo je postavil dva suličarja, ki bi morala vsakogar, ki se ne bi odkril, zapreti. Prebivalci so se pa trga izogibali, da se jim ni bilo treba odkrivati, le ženske in pa poulična druhal je hodila mimo in pred klobukom poklekala. V tem pride preko trga Wiljem Tell s sinom Walterjem in se ne odkrije. Vojaka pristopita in ga hočeta odvesti v ječo, a ljudstvo se upre. V tem prijaha v Altdorf kraljevi namestnik Gessler. Ko je zvedel kaj se je zgodilo, obljubi Tellu prostost, če odstrelj s sinove glave jabolko. Tell se je branil, a ko mu je Gessler zagrozil, da da obglaviti oba, če ne bo izvršil njegovega ukaza, se je Tell uklonil in strel se mu je posrečil. Tast ga radostno objame, pri te pa je padla Tellu na tla druga puščica. Gessler jo je opazil in je vprašal Tella, kaj da je nameraval z njo. Tell se obotavlja, a ko mu Gessler obljubi, da mu ne bo vzel življenja, če prizna, mu Tell odvrne: »Če bi prva zgrešila jabolko in bi zadela sina, druga ne bi zgrešila, a bi zadela Vas!« Nato ukaže Gessler Tella ukleniti in ga odveste s seboj v Küssnacht, na gorenjem koncu jezera.

Ko se vozijo po jezeru, nenadoma vstane silen

Ti-it.

Od začetka do konca

Sicer je čisto navadna ulica. Proti večeru, ob nedeljah in praznikih pa tudi zjutraj, postane silno važna. Takrat ji pravijo promenada. Slovenski pravopis pravi o tej besedi: izprehod; pridevnik je promenaden, -dna, -do. V tem stanju se rabi kot promenadni lev ali levinja.

Do kdaj je čisto navadna ulica, ne moremo določiti z uro. Ravna se po letnih časih. Čim daljši je dan, tem pozneje se pričenja izprehod. Vedno tako-le o mraku. Svoj vrhunec doseže, ko je tema. No, kar se teme tiče, te ni nikoli, za to poskrbijo mestni očetje in zato tudi ne vem, zakaj je tako navezana na temo. Nemara je to tradicija, ki izvira od prapradedov naših prapradedov še preden so spoznali učinek strela. Mi si kaj takega lahko privoščimo le ob plinskih napadih.

V teh poznozimskih dnevih začenja promena okoli pol šestih. Pol ure je prav revna. Posrečeno so se pred kratkim izrazile tri gospodične o tej dobi: »Do šestih je puščava na promenadi.« Prav so imele. Tudi one niso mogle ustvariti oaze! Čeprav so bile že ob četrt na šest tam! Prav dobro pa je ob tem času zaseden Petriček. Ko se pa začenjajo prižigati luči in ko pričenjajo zagrinjati okna, se precej razredči. Tudi kino-predstave končujejo, nekateri prihajajo tudi iz šole, pa še od marsikje drugeje in ulica je natrpana in že dobiva ime: promenada. Prične se tisto prerivanje od Pošte pa do Narodnega doma, ki se mu pravi slovensko: izprehod, pozdravljanje na desno in levo, zaljubljeni pa jezni pogledi in neskončni pogovori o vsem mogočem. Kdo še ni tega doživel? Vsaj nehoče, če ne drugače. Drugi, ki pa vedno doživljajo, večer za večerom, se imenujejo promenadni levi.

Za dva ali tri vstrie je še prostora na pločniku, kar je več, mora na cesto. Tako nastanejo vrste čez vso cesto. V nekdanjih burnih dneh je bilo prav zabavno, če sta si prišli nasproti taki dve vrsti. Sedaj se ne zgodi nič lučnega, le kakšen »pardon« se sliši, ali pa tudi »pazi neroda« in »hopla«. Je pa dosti prijetneje na pločniku, vsaj dokler imamo tako ozke.

Razlikujemo dobre in slabe promenade, o tem pač odločajo posamezniki, ki so zaljubljeni in če tistega objekta, ki je povzročil zaljubljenost ni, je promenada slaba. Za vse ni nikoli dobra. So pa take promenadne ljubezni tihe in se izražajo le v pogledih. Take zaljubljene oči prisilijo včasih usta, da izrečejo: »Ali vas smem spremljati?« V zadnjem času so to skoro onemogočile razne okrožnice po ženskih gimnazijah. Je pa tudi dober izgovor tisto o okrožnicah. Kajti nekatere take, ki jim je nemogoče hoditi s teboj, ker so v šoli prepovedali, vidiš pozneje z drugim. Mogoče je pa bila okrožnica priložena lista fantov, s katerimi se smejo dekleta sprehajati po promenadi.

Prešeren je nemara na ljubljanski promenadi napisal tisto: »Med otroki si igrala, draga, lani. Čas hiti. Letos že unemaš srca po Ljubljani. Čas hiti.«

Saj vsako leto pride nov zarod lepotic v znamenje za tiste, ki so se že združile, mogoče prav na promenadi. Čeprav še v krilcih do kolen in nekatere še s kitami, jih že »mladenčiči« spremljajo z očmi povsod; satelitov trop nam zvezde kraj oznani. Kmalu pa je ne spremljajo le z očmi, ampak celi, postavni mladeniči in ni čudno če postane deklica prevzetna in ne »misli, kak je kratek vsaki cvet.«

In potem so tudi ljudje tu, ki najbrž ne ljubijo ali celo ne marajo večnega sprehajanja. Ti stojijo v gruči na mestu. Navadno tam za palačo Dunav. Imajo živahne pogovore o saksofonih, šlagerjih, trubah, sinkopah in o drugem. In druga skupina stoji pred Daj-damom. Če je kdo od njih kjer in kdajkoli spregovoril le besedico, te napade: »Imaš dinar? Jutri ti ga vrnem.« Ne kaže ti drugega, da ga daš ali se pa zlažeš.

Prešeren je rekel: Čas hiti!

Dva, dva, devet, tri — se s tem tako lepo rima in avto s to številko vidimo često ob promenadi in ko še ta odhiti, je promenada že precej prazna. Navadno je večerja ob sedmih.

Je pa tudi naprej od Narodnega doma, tja čez cesto in železnico lep park, sprva z lučmi, potem pa brez...

† Branko Borštnik:

Domača gruda, rodna zemlja sveta...

*Domača gruda, rodna zemlja sveta,
presrečen sem, vesel, da tvoj sem sin,
krepčilo mi srca, lek bolečin,
ljubezen živa je, za tebe vneta.*

*Spoznal sem podlost in zavrtnost sveta,
izdaja za zlato te lastni sin...
A meni ta ljubezen iz globin
srca privrela v zlu je razodeta.*

*Ti polniš me v trpljenju z novo silo,
pojiš z ljubeznijo, mi daješ moč,
ti nudiš mi v obupu okrepčilo...*

*in ko me sprejmeš vase ti nekoč,
bom legel brez strahu, srčno v gomilo,
in krajša v tebi bo mi večna noč.*

A. B.

Slika

*Slika obličja predragega tukaj
kaj mi spomine budiš?
Čemu še upiraš vame očesi,
čemu spet srce mi slepiš?*

*Tvoje oči so smejoče, vesele,
moje so polne solzj.
Ne glej me, ne glej več, zaštri si očesi,
da mi bolest ne raztrga srca!*

vihar in jezero vre in kipi in grozi potopiti ladjo. Veslači so bili brez moči in so prosili Gesslerja, naj odveže Tella, kajti on edini jih še more rešiti. In Gessler ga je ukazal osvoboditi. Tell je srečno krmaril in pripeljal čoln blizu brega. Ko so vozili mimo pripravne skale, je Tell pograbil svoj lok in puščico, ki mu je še ostala, se pogljal na breg in odrinil z nogo čoln. Ko je še ležal zvezan v čolnu je slišal ves narčrt. Kraljevi namestnik je mislil izstopiti v Brunnen, nato pa ga peljati po suhem skozi Schwyz. Sedaj se je Tell podvzval proti Küssnachtu in je tam v ozki soteski počakal na Gesslerja. Kmalu se pripeljejo mimo svatje, ki vabijo Tella naj gre z njimi, a Wiljem se ne da pregovoriti in potrpežljivo čaka na plemenito zver. V soteski pričakuje namestnika uboga žena, ki ji je mpoža zaprl in jo pustil samo z lačnimi otroki. Gessler prijezdi a noče poslušati prošnje, ampak jo napoti na grad, kjer naj si išče pravice. Ko se mu žena ne umakne, jo hoče poteptati s konjem. V tem pa privrši dobro pomenjeno Tellova puščica in se mu zadre v srce. Gessler pade s konja in še zavpije: »Le-ta je Tellov strel«. Tell mu pa odgovori s skale: »Poznaš sam strelca, nikar ne išči drugega! Svobodne so koče, varna je nedolžnost pred Teboj, dežele tlačil več ne boš« in izgine. Ljudstvo je prihitelo, a nihče mu noče pomagati. Z Gesslerjem je padel trinog in Švica je svobodno zadihala! S tem činom je bil nekako položen temelj današnji Švici. Prakantonom so se kasneje pridružili

še ostali kantoni. Sicer ni šlo vse gladko, a vendar, kljub hudim verskim bojem, je Švica danes tako konsolidirana, da se ji moramo naravnost čuditi. Tak mozaik jezikovnih skupin, a vse družji močna, ne le državna, ampak tudi narodna zavest.

Zakaj sem vam to napisal? Napisal sem vam, da boste lažje razumeli življenje v četi, da boste razumeli švicarskega študenta. Mi, z našimi očmi, bomo videli Francoze, Nemce, Italijane in Retoromane, v resnici so pa vsi le Švicarji.

*

Da preidem zopet k najinemu potovanju. Pripeli smo v Biasco, dokaj velik kraj ob sovedju Tessina in Brena, ki teče po krasni dolini Blenio. Sprva sva le strmela. Vse okrog so kipeli v nebo zasneženi očaki in ni manjkalo mnogo in ostala bi sama na postaji. Sotrpini so jo že odkurili na vlak, ki je pa bolj podoben tramvaju, sicer ne ljubljanskemu, ampak res pravemu tramvaju, in ki nas je potegnil do Malvaglije, kjer smo dokončno izstopili.

Kot backi smo trepljali skozi mesto in prebivalstvo nas je radovedno motrilo. Vodili so nas pred občino, kjer nas je gospod župan podžigal k delu za napredek vasi, ki so v tem kotu popolnoma odrezane od sveta. Govor ni šel menda nikomur preveč do srca, sicer mu je sledilo obligatno tuljenje in ploskanje, veliko bolj smo se razveselili piva in vina s katerim nas je občina pogostila. Tu sem že pričel opazovati zapadno švicarski temperament. Izgleda, da so Welschen

(francosko govoreči Švicarji) prav resna konkurenca Kranjcem, kar se pitja in petja tiče. Zasedli so veliko kamnito mizo na terasi in vneta uničevali vino, obenem prepevali svojo: »Quand je meure, je veux que m'enterre dans une cave ou il y a de bon vin. Dans une cave oui, oui, oui; dans une cave oh, non, non, non; dans une cave ou il y a de bon vin.« Pa izgledalo je, da jim vino ni preveč teknilo, kajti pričeli so s kislimi obrazi novo:

»Dans le désert on dit que le dromadaire
N'a jamais soif, ça c'est des recontards.
S'il ne boit pas, c'est qu'il y a de l'eau clair
Il boirait bien s'il avait du pinard.
Le pinard, c'est de la vinasse
ça réchauffe là par où ça passe.
Vas-y Oscar, remplit mon quart
Vive le pipi, vive le pinard.«

»Le pinard« pomeni v žargonu: slabo vino. Ko sva midva opazila, da jim ne teče preveč rad po grlu, sva se raje odločila za: Birra Bellinzona in prav sva storila. Ko smo vsem steklenicam pogledali do dna, so nas poklicali in izklicali. Tu so že izpustili preljubega Pikca, z mojim priimkom bi se pa kmalu zadavili. Že za mizo so se režali, če sva kaj »ponašila« in so na vsak način skušali razumeti. A nisva se dala! Namenili so naju v gornjo kolonijo Dandrio (1200 m) v zelo pestro družbo.

Welschi so takoj pograbili veliko zastavo, na kateri se je v rdečem polju blestel beli križ in odkorakali smo do funivie.

KULTURA

M.:

Cankarjevi »Hlapci« nekdanj in sedaj

»O Cankarju tudi njegovi najožji somišljeniki ne trde, da bi bil dramaturg. Dramo, ki jo je ravnokar izdal, bomo težko videli kdaj na odru; kvečjemu bi se to znalo zgoditi iz političnih povodov.«

S temi preroškimi in za dobo, v kateri je ustvarjal Ivan Cankar, preznačilnimi besedami se pričinja nepodpisana kritika njegovih »Hlapcev«, ki jo je takoj po izidu drame (1910.) objavil »Dom in svet«. Avtor te kritike — kolikor se je dalo do sedaj ugotoviti, je bil to dr. L. Leonard, tedanji stalni kritik in pisec knjižnih ocen omenjene revije — napada naravnost uničujoče dramo in še bolj njenega pisatelja. Delu sploh ne priznava nikake umetniške vrednosti in mu očita le izrazito politično tendenco. Ta tendenca je bila po njegovem mnenju edini vzrok, da je drama sploh nastala. Po kritikovem mnenju »kaže delo vse slabosti Cankarjevih spisov brez njegovih vrlin in skrajno robati ton (!) vpliva odurno na čitatelja.« Ob zaključku poziva pisec oblast, naj brani učiteljstvo — pred takim napadom. In na koncu vrže Cankarju v obraz za naše razmere značilen očitek: »Očividno se pisatelju mudi za honorar ali za kaj drugega. Pozna se, da se steguje po odeji.«

Danes je ta kritika mrtva in človek se mora nasmehovati, ko jo prečita. Vendar je jasen odsev dobe, v kateri je nastala, in zanimiv dokaz, kako so razumeli Cankarjeve drame takrat, ko je bila njegova največja želja, da bi mogla priti na oder. Kakor pa so vsi očitki iz te kritike danes ničevi, tako se je tudi prerokba, s katero se ocena začne, spolnila prav narobe. Takrat so bili praktični vzroki krivi, da drama ni mogla na oder. Ko pa smo se otresli teh predsodkov in spoznali, da je umetnost vendar le več kot politična zagrizenost, so se Cankarju odprla vrata v naše gledališče — za vedno. To pa se ni zgodilo iz političnih vzrokov.

Take in podobne ocene, kot je omenjena, so prinesli kmalu po izidu nove Cankarjeve drame skoraj vsi slovenski časniki in revije. Le redki so bili kritiki, ki so dobrohotno priznavali Cankarju »nekaj talenta« in niso odrekli tej drami — kakor sploh njegovim spisom — pravice vse umetniške vrednosti. Pa še ti so svareče dvigali kazalce in skušali — učeni možje — poučevati in svetovati malemu, neizkušenemu in nasvetov tako potrebnemu Cankarju.

In danes? O, kako korenito so se spremenila mnenja kritikov in gledaliških poročevalcev, kako laskave ocene pišejo danes o našem »največjem dramatik« Ivanu Cankarju. Kako danes hvalimo njegove »Hlapce«, o katerih trdimo, da »bodo ostali vedno aktualni, zmerom na novo resnični, odrsko udarni in pošteni gledališki publiki iz duše in vesti zajeti.« Da, prav tako je napisal te dni neki kritik. In še je pristavil, da ne bo nikdar obledela etična borbenost Cankarjevih »Hlapcev«. Dejal je, da je to prav do klasičnosti dozorela drama.

Tako laskavih ocen Cankar žal ni bral nikoli. Navadil se je bil na negativne kritike svojih del, saj je vedel, da ga sodobniki ne razumejo, upal pa je, da bo zrasel nov rod, ki bo spoznal njegovo delo in razumel njegovo umetnost. Zrasel je ta rod, velik in krepak, Cankar pa se je med tem že umaknil.

Ko smo stali ob odkritju pesnikovega poprsja v dramski avli in so se najrazličnejši predstavniki in kulturni delavci kosali v tem, kdo bo v čim bolj izbranih besedah počastil Cankarjev spomin, je stal pesnikov kip negiben ob

strani, obdan z venci in cvetjem. In zdelo se mi je, da igra na njegovih ustnicah lahen nasmeh, pol ironičen, pol zmagoslaven. Danes je Cankar res zmagovalec, zmagovalec nad vsemi, ki ga prej niso niti mogli, niti hoteli razumeti. Danes je Cankar tisti, ki ponosno stoji in gleda, kako pripogibajo njegovi nekdanji smrtni sovražniki eno koleno pred njim. Cankar pa pravi: »Še na drugo!« In oni poklekajo še na drugo. Kakor Komar pred Hvastjo. Da, prav taki so ti nekdanji Cankarjevi kritiki, kot so »hlapci« v njegovih »Hlapcih«: dokler se čutijo vsemogočne, so neustrašeni in brez sramu mečejo šibkejšemu pesek v oči. Ko pa propadejo in spoznajo svojo blamažo, jih ni sram pripogniti koleno pred onim, ki so ga še včeraj zasmehovali.

Tempora mutantur, pravijo nekateri. Res je, časi so se izpremenili in kritike so se izpremenile s časom. Cankarjevo delo pa je ostalo isto, njegov jezik prav tako blagoglasen kot pred tremi desetletji, in vendar gledamo danes popolnoma drugače na njegovo delo kot takrat. Res je, tempora mutantur.

In tako se je zgodilo, da so prišli letos »Hlapci« zopet v ljubljansko dramo. Ne več tako »po milosti božji« kot nekdanj, nismo se več bali »poloma«, ki so ga nekdanj oznanjevali krivi preroki pred vsako premiero kake Cankarjeve drame. Ne, letos smo slovesno uvrstili »Hlapce« v dramski repertoar. Z dolgo vrsto govorov smo že dopoldne pričeli »Slovenski teden« naše drame. Zvečer je bila premiera »Hlapcev« — slavnostna predstava. Kar dvojen jubilej smo praznovali: prvi je bil vesel, drugi tragičen; dvajset let je minilo, odkar so se vrata naše drame prvič odprla, malo pred tem važnim kulturnim dogodkom pa je legel v grob junak slovenske Talije — Ivan Cankar.

Toda letos je naš publikum navdušeno pozdravil Cankarjevo besedo in ploskal celo med dejanji tako močno, da je morala uprava Narodnega gledališča objaviti v dnevnikih prošnjo, »naj se občinstvo med igro vzdrži vseh medklicev in ploskanja, ker s tem moti izvajalce in ostalo poslušalstvo.« Kritiki pa tudi niso zaostali za občinstvom in vsi časniki so objavili kritike, natrpne s superlativi. Vsi vprek so hvalili pisatelja, režiserja in igralce. In po pravici. Kajti režiser Ciril Debevec in scenograf inž. E. Franz sta nam pripravila tehnično dovršeno uprizoritev in odlični člani naše drame so vdihnili Cankarjevim osebam, zlasti moškim, toliko ognja in življenjske živahnosti in jih podali s tako umetniško dovršenostjo in ljubeznijo — to pa gotovo ni najmanjšega pomena za uspeh —, da bi bil s to uprizoritvijo prav gotovo zadovoljen tudi Ivan aCnkar sam, če bi ji prisostvoval.

Žal pa — ni mu bilo usojeno.

Ž. Ž.

Nocoj

*Nocoj mi šnil je v srce
kot blisk žareči sij
in rajski ptič mi je zapel
stotisoč melodij.*

*Trd molk, ki spal je sred srca,
se je v temine skrtil,
a jaz pero sem vzel v rokó,
to na papir izlil...*

Novi slovenska drama na našem odru

Vedno bolj spoznava ljubljanska drama, da je treba dati na slovenskem odru prednost slovenskim umetnikom. Ravno v zadnjih sezonah, prav posebno pa še v letošnji, opazamo ta vsekako razveseljiv pojav. Saj smo videli letos poleg Cankarjevih »Hlapcev« in »Kralja na Betajnovi« — poslednjega žal samo enkrat o priliki gostovanja mariborske drame — poleg Finžgarjeve »Verige« in reprize Župančičeve »Veronike Deseniške« kar tri dela domačih pisateljev, ki so prišla letos prvič na naš oder. To je bil Cajnkarev »Potopljeni svet«, Golieva »Dobru-dža« in končno Štandekerjeva »Prevara«.

Prvenstvo med temi tremi deli ima nedvomno »Potopljeni svet«, »Prevara«, ki smo jo videli te dni, pa le malo zaostaja za njim. »Potopljeni svet« se godi v velikem mestu, v tako zvani »boljši družbi«, medtem ko je Štandeker presadil dejanje svoje drame v kmečko hišo. Zato bi bilo nesmiselno iskati vzročne zveze med obema dramama in je tudi težko soditi, katero delo je boljše.

Štandekerjeva »Prevara« je dobra drama, in je brez napak, saj je le malokateremu pisatelju — med Slovenci najbrž nobenemu — uspelo, da bi napisal že svojega prvenca tako dovršeno, da bi mu ne očitali raznih hib. In tudi »Prevara« je Štandekerjev prvenec.

Pisatelj je zajel krepak kos življenja iz naše-ga podeželja. Kakor Pahor svoje »Viničarje«, je presadil tudi Štandeker svojega prvenca na Štajersko stran. Dejanje je zelo razgibano, polno napetih prizorov. Precej živahno je že prvo dejanje, v drugem se napetost nekoliko omili, v tretjem pa doseže s svatbenim prizorom vrh. Konec drame je močno idealiziran, tako da si v realnem življenju le stežka predstavljamo takšen razplet. Vendar pa je tudi ta konec prav lep in primeren, saj nam pokaže, da resnična in idealna ljubezen le še ni povsem pregnana s sveta.

Kakor rečeno pa delo tudi ni brez napak. Anton je premalo pazil na to, da bi jasneje začrtal značaje svojih oseb. To napako opazamo skoraj pri vseh Štandekerjevih tipih. Celó Ivan Lemež, glavni junak, je le bežno orisan, omahljiv in nejasen značaj. Dejanski spopadi med posameznimi osebami se včasih stopnjujejo skoraj do surovosti in to gotovo ni največja odlika te drame. Vendar pa so vse te napake več ali manj malenkostne in se jih bo pisatelj v svojih bodočih dramah — in upam, da jih ne bomo pričakovali zama — z lahkoto izognil.

Ljubljansko uprizoritev je pripravil režiser Bratko Kreft z veliko skrbnostjo in ljubeznijo. Njegova zasluga je, da je doživelo to pristno slovensko delo tudi v našem kulturnem središču uspeh in si pridobilo simpatij ljubljanskega občinstva. Glavnega junaka je podal Potokar zadovoljivo, vendar to ni več tisti Potokar, ki smo ga nedavno gledali v »Hlapcih«. Originalna kakor vedno je bila naša Polonca Juvanová, prav dobro pa sta rešili svoji nalogi tudi Vida Juvanová in Milena Boltarjeva. Ostale vloge je poveril režiser začetnikom, ki kažejo pri vsaki predstavi več talenta, vendar do resnične umetnosti je še dolga pot.

S »Prevaro« smo dobili novo slovensko dramo, pristno slovensko. S Štandekerjem pa nam je vstal nov up, da se bo morda izmed naših mladih pisateljev, ki so se posvetili dramatiki (pri tem mislim predvsem na Cajnkara, Krefta in Štandekera), vendarle razvil resničen slovenski dramatik, kakršnega doslej še nimamo. »Prevara« je prvi uspeh na Štandekerjevi umetniški poti — za začetnika velik uspeh. Ne bilo bi prav, ko bi jo pisatelj pustil osamljeno, kajti prehitro bi jo pozabili. Prvencu naj slede nove drame, nove slovenske drame, zajete iz pristnega slovenskega življenja!

M.

DOPISI Z ZAVODOV

Hm, te licejke!

Naša nad vse moralna Ljubljana često zma-
juje z glavo, ko govori o nas — licejkah. Včasih so to stari, že izkušeni očetje (tem se že oprostijo, jih pač bržkone more bridki mladostni spominiti!); včasih so to spoštovani gospodje profesorji — tudi tem bi se na vse zadnje še oprostilo; včasih so to ljubosumne damice in tujih zavodov — tudi to razumemo, v večini primerov pa imajo največ povedat mlečnozobi »don-juančki«, ki so pač doživeli svojo »nesrečno ljubezen« ali pa, kakor se temu drugače reče, »prepridko razočaranje«. Tako si pač pri nas liceju razlagamo vse tiste neštete napake, katere nabudni mladeniči menda imenujejo »literarna stremljenja«, me pa jim pravimo enostavno — izbruh. (To meri na članek »Licejke« v eni izmed zadnjih števil N. V. — da ne bo neljubih pomot!) — — —

Zapik, zapik, zapik! O tem vendar nismo imele namena govoriti. Sedaj ko smo povedale, kar nam je ležalo na srcu, pa k stvari! O naši akademiji ste najbrže že vsi predobro poučeni, pa vendar poslušajte še par besed z verodostojnega mesta. Četudi smo licejke take in take, četudi ubogi licej preživlja zadnje dneve svojega dolgega, koristnega življenja, vendar še včasih povzdigne svoj glas tako mogočno, da radovedno prisluhne vsa zaspala Ljubljana. Zlasti smo ponosne na to našo »osmo a«, ki je, kakor je vseplošno znano, eden najbolj živahnih in najbolj popularnih razredov na šoli, da, celo v tem našem »velemestu« je znan. Pa se ti domislijo te podjetne maturantke in kar lepo na tihem prirede slavnostno prireditve — akademijo. Brez posebne reklame si napolnijo telovadnico in proti vsakemu pričakovanju žanjenje kolosalen uspeh, tako da širna publika zahteva ponovitve. In če pomislimo, da niso imele samo moralnega, ampak tudi gmoten uspeh (kdo bi si mislil, da je Ljubljana tako radodarna?!), tedaj je na mestu en sam vzklík, — hm, te licejke. Na prijazen, samo licejkam lasten način so povedale vsakemu svoje, celo vsevedna šolska oblast je dobila par prijetnih nauk. Zaplesale so, zapele in na koncu celo zaigrale, da je bilo veselje! Ne morete si isliti, koliko mokrih robčkov so odnesle mehkosrčne mamice s te prireditve. Ploskanje je bilo toliko, da je bilo našim osmošolkam kar malo »nerodno«. Licejska skromnost pač!

Toda dovolj besed! Akademije najbrže ne bodo ponovile, enodejanko pa bodo po možnosti predvajale v radiu. Toliko v vednost. Še marsikaj bi rade povedale, a pred oknom se spreha nestrpni urednik, »Petričkove tinte« zmanjkuje, hora legalis je že davno mimo — — —

Kaj bo mama rekla? Ključa nimam, ojej, ojej!

A. B.

Uboga strta duša roma v noč

Uboga strta duša roma v noč,
ne sveti zvezda svetla ji nobena,
pregreh in zmot visoka jo obdaja stena,
v srcu je nemir in kes pekoč.

Ne blodi, duša moja, mi v polnoč,
v viharje ie pogrežaj neprestano se besneče,
na poti, ki navzdol gre, mi ne išči sreče,
le kvišku dvigni se v luč, v mir ni moč!

Danilo Dobravec:

Bolni starec

Vsaka mladost, najsi bo še tako revna, je polna najrazličnejših veselih in žalostnih doživljanj, prepletenih s čudovitimi čari otroške domišljije. Mislim na dobo zrelejših otroških let, ki se je v resnejšem življenju sleherni z radostjo ali nemirem spominja. Nekateri si celo želijo, da bi mogli vsaj še enkrat preživeti dobo srečne mladosti, drugim je pa zopet vseeno, da li bi se povrnili v preteklost ali ne, ker jim leta zgodnje mladosti itak niso bila z rožicami postlana.

Ko je Metod obiskoval četrti razred osnovne šole, so stanovali njegovi starši pri bogatem posestniku Hladniku, skopem starcu, ki otrok ni mogel videti. Mož je bil živčno bolan. Vznemiril ga je vsak glasnejši krik, prihajajoč iz mladega, zdravega grla.

Ne odrasli ne otroci se niso nikdar zanimali, zakaj je možak tako čmerikav, pust, čemu se nikdar ne zasmije? Otroci so se ga že od daleč izogibali, kadar je z odsekanimi koraki meril prostrano dvorišče.

Starec je imel na videz grobo obličje. Ako je pa opazil, da se nekomu godi slabo, je zadobil njegov obraz sladak izraz, ki ga moreš opaziti le na obrazih hinavskih ljudi.

Metodu se je mož do skrajnosti zastudil, ko je nekega deževnega dne na svojevrsten način mučil dve mladi živi miški, ujeti v isto past.

Dolgo časa je stal na pragu s pastjo, držeč jo v višini rame in motril begajoči živalci. Očividno si ni mogel izmisliti, kakšno kazen bi jima prisodil. Čelo se mu je nagubalo v tisoč predrobnih gubic. Suhi obraz se mu je razlezel v maslen smehljaj. Brezzoba usta je raztegnil skoraj do kocinastih ušes.

Svečano je odkoračil za hišo. Tam je sanjal pod kapom čeber, kamor se je odtekala deževnica po strešnem žlebovju. Metod je dobro vedel, da je bil tisti čeber ob vsakem času napolnjen z vodo, posebno še ob deževnih dneh, ko je uro za uro curljala vanj umazana dežnica.

Metoda je navdala zla slutnja. Zakaj ne vrže starec živali mački? Menda jih vendar ne misli utopiti v čeburu. Z ostalimi otroki — in teh je bilo polno — je Metod smuknil pod zapaženi kozolec, ki je rasel v nebo na nasprotni strani dvorišča. Skozi ozke špranje so otroci nemoteno opazovali starčovo početje.

Ker so bila tla okrog čebra razmočena in blatna, si je prinesel mož iz drvarnice desko, ki jo je položil ob dno čebra, da mu ne bi bilo treba stati na blatnih tleh. Lahko bi proniknila kakšna vražje hladna kaplja v njegove dobro obnošene čevlje, kar bi bilo najhujši strup za stare noge. Ha! Čudovito! Kako zna vsakdo postreči svojemu telesu!

Začela se je igra. S tresočo roko je mož odprl past ter s tanko palčico zbežal iz nje preplašeni miši, ki sta druga za drugo čofnili v ledeno-mrzlo vodo, da je starcu oškropilo roke in obraz, prsteno-rumeni obraz, čez katerega se je razlila škodoželjna radost. Njegove zvite, kavinim zrnom slične oči so se zvito režale plavajočima živalcama, izraz ust pa je sličil izrazu smejočega se starega kozla, kadar se ozira za oblaki na pomladnem nebu.

Tudi otroci na oni strani so se starcu in njegovemu početju polglasno hahljali, samo v Metodu je vse vrelo. Ob pogledu na tisti, skoraj brezbarvni, škodoželjno režeči se obraz, je v otroku zavrela sleherna kaplja krvi. Ko bi bil dovolj močan, bi skočil v starca, ga sunil v ozke, kurje prsi in ga prevrgel v brozgo mastnega blata.

Mož se je malo brigal za Metodove misli. Stal je na pol sključen na deski ob čeburu, v rokah je vihtel tisto tanko šibo, s katero je od časa

do časa potisnil potapljačo se, izmučeno miš globlje proti dnu, tako globoko, da si je omočil desnico in še celo nekoliko rokava.

Medtem ko je eno potlačil v vodo, je druga priplavala na površje. Potiskati je moral izmenoma zdaj eno zdaj drugo. To ga je utrudilo, da je časih malce počival. Koščene prsi so se mu hitreje vzdigovale in padale.

Živticama se je ta čas posrečilo, da sta priplavali prav do roba čebra. Še malo in že bi prilezli preko roba, ko ju je zapazil starec.

»Hop—la! Ne bosta, spakici!...« se je huronsko zarežal ter ju zopet brsknil na sredino vode. Mrzlično je užival njuno potapljanje. Ves se je razživel kakor otrok, kadar po dolgem presledku zagleda svojo mater. Oči so mu zadovoljno mežikale v sivi jesenski dan.

Z neba je pršil droben dež in rosil starčovo ploščato plešo. V žlebovih in strešnih cevah pa je bilo prepolno jesenske muzike, ki napravlja človeka otožnega.

Igra je sedaj že potekala h koncu. Čim bolj sta se miši upirali grozni, počasni smrti, tembolj se je smehljaj sivi bolni starec.

Metodu je gromovito bobnelo v sencih, oči so se mu širile, ustnice pa stiskale od gneva. Mlada duša mu je govorila, da tisto početje ni lepo, četudi so to živali najnižje vrste. Na tak način jih človek ne bi smel mučiti, če ima le še trohico dobrega v svoje msrce. Za vse življenje si je Metod zapomnil ta prizor, ki mu je že v zgodnji mladosti vzbudil mržnjo do mučiteljev živali.

Hladniku se je zazdelo, da miši ne moreta več pobegniti, zato je odšel nazaj proti hiši. Njegov obraz je zadobil zopet staro podobo, kakršno je imel tedne in mesece, kadar je mož »inspiciral« svoje posestvo.

Ko je njegova sključena postava izginila v temno vežo, so prihiteli k čeburu otroci izpod kozolca.

Miši sta še vedno otepali z nogami, vendar ju je nevidna sila vlekla čedalje bliže k dnu čebra.

Metodu se je že vse skupaj zastudilo. Izdril je palico iz čebrovega oboda, počakal, da se je odteklo polovico vode, potem pa prevrgel čeber, da je odnesel poslednji val vode miši daleč na ono stran proti kozolcu, kjer sta živali nanovo oživele in zbežali v prostost.

Na vasi je zazvonilo poldan. Otroci so se razkropili vsak na svoj dom. Cestarjevi so odhite-li na dolnji konec Hladnikovega gospodarskega poslopja, ki je bilo preurejeno in namenjeno stanu proletarskih družin.

Odtam si skozi kuhinjsko okno lahko nemoteno opazoval življenje na dvoriščni strani Hladnikovega poslopja.

Metod, ki je tudi eden izmed petih cestarjevih otrok, je stal pri oknu ter od daleč gledal tanki curek sive vode, ki se je z glasnim šumom razbijal v tisoč kapelj ob obodu prevrnjenega čebra.

Ta čas je prikrevsal izza ogla zgrbančeni starec. Hotel se je prepričati ali so miši že poginile ali ne. Ob pogledu na prevrnjen čeber se je možaku podaljšal že itak dolgi obraz. Oči so mu kakor na vzmeteh skočile iz jamic, usta pa se pretvorila v teman četverokotnik z zategnjenimi in prelomljenimi osnovnicami.

Starec je narahlo okrenil glavo proti cestarjevemu stanovanju in iz ozko priprtih oči so se mu vsuli bliski brezmejnega sovraštva. Sumil je, da so to storili cestarjevi otroci.

Medtem se je Metod na tihem smehljaj za zaprtim kuhinjskim oknom, po katerem so zdaj polzele debele deževne kaplje, oznanjajoč sivo in mračno jesensko popoldne.

SPORT

V Planici ne potrebujemo več Norvežanov

Pet let je minilo, odkar se je z bliskovito naglico razširila po svetu senzacionalna novica o novem sportnem čudu, ki pa se tokrat ni nahajalo morda v Ameriki, temveč v, po sportu dokaj malo znani, Jugoslaviji. Malokateri naš sportni uspeh je v svetu tako močno odjeknil, kot vprav Planica. In zakaj? Zato ker ga ni nihče niti najmanj pričakoval! Kdo bi pričakoval takega zimskosportnega uspeha v južni Evropi, tako blizu toplega Jadranskega morja in še ob takem času, skoraj spomladi, ko jim že na severu skoraj primanjkuje snega. Toda svet se je moral kmalu prepričati o resničnosti poročil, ki jih je imel priliko čitati na naslovnih straneh časopisov: **Svetovni rekord v smučskih skokih v Planici.** Mnogi so morali na zemljevidih šele iskati nepoznano Jugoslavijo, kje da bi vedeli kaj o Planici. Kje je to čudo skakalnic? Saj to ni mogoče! Saj je Jugoslavija in torej tudi Planica na Balkanu! Od kdaj se na Balkanu postavljajo sportni svetovni rekordi? Edina tolažba, ki jim je ostala, je bila, da niso svetovne rekorde dosegli jugoslovenski skakači, temveč norveški. S tem je bil svet vsaj nekoliko potolažen. Sicer bi gotovo izjavili tuji novinarji, da v Juoslaviji še ne poznamo meterskega sistema in da je bila novica preuranjena. Toda Norvežani so dajali novinarjem izjave, da se je vsa stvar vršila popolnoma v redu in da se morajo nevoščljivci pač sprijazniti z mislijo, da jih je Jugoslavija zopet enkrat prehitela.

Ni bil to sicer prvi slučaj, da je Jugoslavija zaslovela po sportnem svetu. Gotovi se še mnogi spominjajo ogromnih uspehov naših telovadcev na olimpijadah, kjer so vedno zasedali prva mesta, ali velik uspeh naših nogometašev v Montevideu, kjer so zasedli na svetovnem prvenstvu nadvse častno tretje mesto. Toda ti uspehi so skoraj prehodnega značaja; mnogi o njih sicer še vedo in so jim ostali v svežem spominu, mnogo pa je takih, ki o njih sploh ne vedo ali pa se jih samo še nekoliko spominjajo. Nekaj drugega je s Planico. Mislim da je malo ljudi v naši domovini, ki se sicer za sport sploh ne zanimajo, da ne bi vedeli o njej. Pa tudi v svetu bo ostalo ime Planice neizbrisno, kajti na njej je prvič v zgodovini človeštva, človek s pomočjo lastnih telesnih sil, brez pomoči kakega motorja, preletel preko 100 m daleč.

Točno se še spominjam triumfalnega pohoda norveških in ostalih skakačev Planice po ljubljanskih ulicah 1. 1934., ko je bil dosežen nov svetovni rekord 94 oz. 96 m (s padcem). Takrat se norveškim mojstrom ni zdel več problem skok preko 100 m. Vendar dvomim, da se jim je takrat tako sanjalo, da jim bo slavo prvega skoka preko te daljave odnesel skoraj pred nosom Nesevernjak. Dočim je znašal do 1. 1934. svetovni rekord »samo« 84 oz. 86 m (p.) in se je daljava 100 m strokovnjakom, še za dolgo dobo let, zdela nedosegljiva, si je dve leti nato dovolil to šalo celo Srednjeevropec Josef Bradl.

Zastoj so bili vsi napor Norvežanov, da bi preprečili 100-meterski skok na jugu Evrope. Ker ga že niso mogli »fabricirati« zgoraj na severu, kjer so imeli na take stvari patent, se to tudi ne sme zgoditi na jugu. Tam doli bodo že

moral počakati, da se bo nam na severu zljubilo zgraditi kaj podobnega, potem pa naj še oni tam doli, če hočejo seveda, so si mislili Norvežani. Zato so prepovedali svojim skakačem v Planici skočiti preko 100 m. Do 99 m še lahko, to še ni tako fantastično, toda 100 m, to je že vendar cirkus, posebno če se to zgodi izven Norveške. Na Norveškem bi to bil sicer ogromen sportni uspeh, v Jugoslaviji, dosežen celo po Srednjeevropcu, pa samo cirkus. No in Norvežani so se do pike držali zapovedi od »zgoraj«. Točno do 99 m in niti metra več niso hoteli, dasi so to vsi od njih pričakovali in ne bom se lagal, da smo to pričakovali zlasti domačini. Toda Norvežani nam te slave niso privoščili. Veseli naj bomo, da nam za veliko denarja sploh kažejo svoje znanje, da nam dajo priliko občudovati njihovo drznost pri skokih do 80 m. Za Balkan in Balkance popolnoma zadostuje! Toda najslajše se smeje, kdor se zadnji smeje, pravi pregovor.

Bilo je lepega dne meseca marca 1. 1936., ko sem prvič zagledal »Mamutsko skakalnico«, torej ravno onega, za Norvežane tako »usodnega« dne. V očeh vseh se je zrcalila misel in vprašanje ali bodo Norvežani končno skočili preko 100 m? V teh in podobnih mislih, naznani zvočnik novico, ki je na vse silno neprijetno delovala. Ta novica se je glasila: Norvežani dopoldne ne bodo tekmovali. Ko pa se je ta »novica« preko zvočnika ponovila tudi pred začetkom popoldanskih skokov, smo bili vsi gledalci neskončno ogorčeni in se poleg tega čutili ogoljufane. Zato ni čudno, da smo postali kar naenkrat največji sovražniki Norvežanov, še posebno, ker smo jih imeli priliko videti, kako se nam posmehujejo, češ: saj ne boste videli skoka preko 100 m, če mi ne skačemo, zastoj ste prišli tako daleč! Toda njihovo posmehovanje je trajalo samo do predzadnjega skoka, ko je Avstrijec Bradl skočil ob velikanskem navdušenju vsega prisotnega občinstva, izvzemši Norvežanov, 101 meter. Ker sem stal blizu Norvežanov se imel priliko videti, kako so se njihova v nasmeš skoraj do ušes raztegnjena usta silno hitro skrčila. V naslednje trenutke so tudi vsi izginili in ni jih bilo več na izpregled. Gotovo so od jeze z glavo tolkli ob prvi trdi predmet, ki jim je prišel na pot. Morda bi takrat radi skakali, toda bilo je prepozno, zamujeno. Padli so v jamo, ki so jo kopali drugim. Spominjam se tudi, da smo se potem zadnji smejali gledalci.

Zopet nas samo nekaj dni loči od velikega svetovnega dogodka v Planici. Toda položaj se je spremenil za 180 stopinj. Oni, ki so bili še leta 1936. na vrhu, so sedaj spodaj, oni ki so bili spodaj, so na vrhu. V Planici vsakdo lahko skače, kakor daleč zna. Toda dočim še pred 2 letoma Norvežani niso hoteli skakati, letos niti ne morejo, ker niso povabljeni. To pomeni, da je Planica zmagala, in da ne potrebujemo Norvežanov, da bi še dvigali njeno slavo!

Vr—ZO.

ŠAH

V nedeljo se je vršil v Mariboru občni zbor SŠZ. Na njem je bilo sklenjeno, da se SŠZ v celoti včlani v JŠS. Po pravilih se bo preimenovala v Ljubljansko šahovsko podzvezo. Ta sklep bo slovenskemu šahu nedvomno zelo koristil. Število slovenskih klubov v JŠS je s tem poskočilo od 4 na 23.

Po občnem zboru je v medmestnem dvoboju Ljubljana : Maribor in Celje zmagala z veliko premočjo Ljubljana, ki so jo zastopali člani LŠK-a, Amaterja in Št. Petra. Posamezni rezultati so bili:

M. Vidmar (LŠK) : prof. Stupan aMaribor 1 : 0.
L. Furlani (LŠK) : prof. Gabrovšek (Celje) 1 : 0.

A. Preinfalk (LŠK) : Kukovec (M) 1 : 0.

J. Šorli (LŠK) : Cijan (C) 1/2 : 1/2.

I. Marek (LŠK) : Ostanek (M) 1 : 0.

B. Sikošek (LŠK) : inž. Sajevec (C) 1/2 : 1/2.

J. Šiška (LŠK) : Stojinšek (M) 1/2 : 1/2.

J. Peterman (LŠK) : Lobkov (M) 1 : 0.

A. Gerzinič (LŠK) : Diehl (C) 1 : 0.

D. Požar (Amater) : Bien (M) 1/2 : 1/2.

L. Hren (Št. Peter) : Schneider (C) 1/2 : 1/2.

L. Slokan (LŠK) : Detiček (C) 1 : 0.

Skupni rezultat je tedaj 9 1/2 : 2 1/2 in predstavlja za Ljubljano nepričakovano lep uspeh.

★

V Mariboru se je konec februarja vršila zanimiva simultanka. Prvak Maribora profesor Bogomir Stupan jo je igral proti 22 dijakom drž. real. gimnazije. Dobil je 12 partij, remiziral 7 in izgubil proti Vaneku, Sinkoviču in Pogorevcu. Rezultat 15 1/2 : 6 1/2 je za dijake zadovoljiv, zlasti če upoštevamo zelo pomanjkljivo znanje teorije.

★

Nastopila je sezona nacionalnih prvenstev. Na Estonskem je zmagal Raud z 11 1/2 točkami od 15. Sledi znani Schmidt z 10, Fiedmann 9 1/2, Tünn 9, Laurine 8, itd. Keres se turnirja ni udeležil, igral bo pa najbrž match z Raudom.

Največji slovenski pupilarnovani denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog preko . din 420.000.000.—

Lastne rezerve nad . „ 26.000.000.—

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči

Mestna občina ljubljanska

